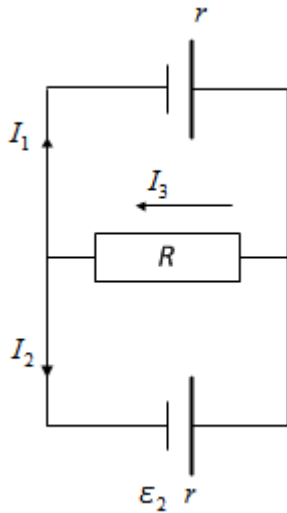

ფიზიკა ამოცანებში

მუდმივი ელექტრული დენი

(გაგრძელება)

წრედის გაანგარიშება: დენის ორი წყარო, რომელთა ე.მ.ძ., შესაბამისად, არის $\varepsilon_1 = 2$ ვ და $\varepsilon_2 = 1$ ვ, შეერთებულია ისე, როგორც ნახაზზეა ნაჩვენები. წინაღობა $R = 0.5 \Omega$. დენის წყაროებს აქვს ერთნაირი შიგა წინაღობა: $r = 1 \Omega$. განსაზღვრეთ წრედში გამავალი დენის ძალები. შემაერთებული სადენების წინააღობები უგულებელყავით.

კირჭოფის მეორე წესის თანახმად, წრედის ზედა და ქვედა უბნებისთვის გვექნება შემდეგი ტოლობები (შემოვლის მიმართულებად ორივეგან ავირჩიოთ დენის მიმართულება):

$$U_{AB} - (\varepsilon_1 - I_1 r) = 0,$$
$$U_{AB} - (\varepsilon_2 - I_2 r) = 0.$$

ამასთან, $U_{AB} = I_3 R$. დენის ძალების განაწილებისთვის, კირჭოფის პირველი წესის თანახმად, გვექნება:

$$I_1 + I_2 = I_3.$$

მიღებული განტოლებები წარმოადგენს განტოლებათა სისტემას დენის ძალების მიმართ, რომლის ამოხსნაა

$$I_1 = 1.25 \text{ ა}, I_2 = 0.25 \text{ ა}, I_3 = 1.5 \text{ ა}.$$

ის რომ დენის ძალები დადებითია, ადასტურებს შემოვლის არჩევანის სისწორეს.

წრედის ანალიზი: წინა ამოცანაში შეარჩიეთ ისეთი R წინააღობა, რომლის დროსაც ε_2 ე.მ.ძ. მქონე დენის წყაროში გამავალი დენი $I_2 = 0$. იპოვეთ აგრეთვე წინააღობის ის მნიშვნელობა, რომლისთვისაც დენის იმავე წყაროში I_2 დენს ექნება საპირისპირო მიმართულება.

თუ დენის ძალა $I_2 = 0$, წინა ამოცანის განტოლებებიდან მივიღებთ:

$$U_{AB} = \varepsilon_2,$$

$$U_{AB} - (\varepsilon_1 - I_1 r) = 0$$

$$I_1 = I_3.$$

ამ განტოლებებიდან მარტივად მიიღება წინააღობის შემდეგი მნიშვნელობა:

$$R = \frac{\varepsilon_2 r}{\varepsilon_1 - \varepsilon_2} = 1\Omega.$$

თუ დენი მიმართულია საპირისპიროდ, I_2 -ს განტოლებებშიც საპირისპიროთი უნდა შევუცვალოთ ნიშანი. მივიღებთ:

$$U_{AB} - (\varepsilon_1 - I_1 r) = 0,$$

$$U_{AB} - (\varepsilon_2 + I_2 r) = 0,$$

$$U_{AB} = I_3 R,$$

$$I_1 - I_2 = I_3.$$

ამ განტოლებებიდან მივიღებთ:

$$I_2 = \frac{R(\varepsilon_1 - \varepsilon_2) - r\varepsilon_2}{2Rr + r^2}.$$

ვინაიდან განტოლებებში დენის ძალას ნიშანი შევუცვალოთ, მიღებული გამოსახულება და, მაშასადამე, წილადის მრიცხველიც დადებითი უნდა იყოს. მაშინ წინააღობა R დააკმაყოფილებს შემდეგ პირობას:

$$R > \frac{r\varepsilon_2}{\varepsilon_1 - \varepsilon_2} = 1\Omega.$$

გამტართა სისტემის წინააღობის ტემპერატურული კოეფიციენტი: მოცემულია ორი გამტარი, რომელთა წინააღობის ტემპერატურული კოეფიციენტებია α_1 და α_2 , ხოლო წინააღობები $0^\circ C$ -ზე, შესაბამისად, R_{10} და R_{20} . როგორი იქნება ა) წინააღობის ტემპერატურული კოეფიციენტი და ბ) წინააღობა $0^\circ C$ -ზე მიმდევრობითი და პარალელური შეერთების დროს?

მიმდევრობითი შეერთების დროს სრული წინააღობა იქნება $R = R_1 + R_2$, სადაც $R_1 = R_{10}(1 + \alpha_1 t)$, $R_2 = R_{20}(1 + \alpha_2 t)$. თუ ჩავსვამთ სრული წინააღობის ფორმულაში, მივიღებთ:

$$R_1 = R_{10}(1 + \alpha_1 t) + R_{20}(1 + \alpha_2 t) = (R_{10} + R_{20}) \left(1 + \frac{R_{10}\alpha_1 + R_{20}\alpha_2}{R_{10} + R_{20}} t \right) = R_0(1 + \alpha t).$$

საძიებელი სიდიდეებისთვის მივიღებთ:

$$R_0 = R_{10} + R_{20}, \quad \text{ხოლო } \alpha = \frac{R_{10}\alpha_1 + R_{20}\alpha_2}{R_{10} + R_{20}}.$$

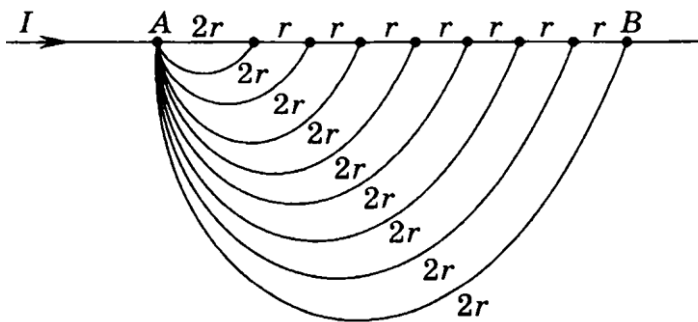
განვიხილოთ პარალელური შეერთება. ორი გამტარის სრული წინაღობა ტოლია:

$$R = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} = \frac{R_{10} R_{20} (1 + \alpha_1 t)(1 + \alpha_2 t)}{R_{10} (1 + \alpha_1 t) + R_{20} (1 + \alpha_2 t)} = R_0 (1 + \alpha t).$$

ამ გამოსახულების მრიცხველი შეიცავს t^2 -ან წევრს, რომლის კოეფიციენტია α_1 და α_2 ნამრავლი. ეს სიდიდეები მცირე სიდიდეებია და მათი ნამრავლის უგულებელყოფა შეიძლება. ამ შემთხვევაში მივიღებთ:

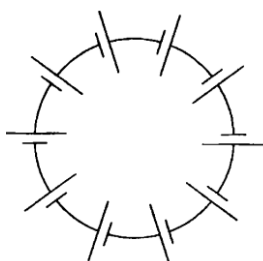
$$R_0 = \frac{R_{10} R_{20}}{R_{10} + R_{20}}, \quad \text{ხოლო } \alpha = \frac{R_{10} \alpha_1 + R_{20} \alpha_2}{R_{10} + R_{20}}.$$

გამტართა სისტემები: გამოთვალეთ ნახაზზე მოცემული წრედის სრული წინაღობა A და B წერტილებს შორის. ცალკეული უბნების წინაღობები ნახაზზეა მოცემული.

A წერტილთან მიერთებულია პარალელურად ორ გამტარი, რომელთაგან თითოეულის წინაღობაა $2r$. მათი სრული წინაღობა იქნება r . ამრიგად, A წერილსა და მის მომდევნო კვანძს შორის წინაღობა r -ის ტოლია. იგივე იქნება წინაღობა მომდევნო კვანძსა და A წერტილს შორის. ამრიგად, ვასკვნით, რომ წინაღობა A წერტილსა და ნებისმიერ სხვა წერტილს შორის r ტოლია.

დენის წყაროების შეერთება: გამოთვალეთ დენის წყაროების ნახაზზე მოცემული შეერთებისთვის პოტენციალთა სხვაობა ნებისმიერ ორ წერტილს შორის. დენის თითოეული წყაროს ე.მ.ძ. და შიგა წინაღობა ერთმანეთის ტოლია და უდრის $\mathcal{E}$ და r . როგორ შეიცვლება პასუხი, თუ დენის წყაროები ერთმანეთს უერთდება ერთნაირნიშნისანი მომჭერებით?

თუ დენის წყაროების რაოდენობაა n , ასეთი შეერთების სრული ე.მ.ძ. იქნება $n\mathcal{E}$, ხოლო სრული წინაღობა – nr , ამიტომ დენის ძალა წრედში ტოლია $I = \frac{\mathcal{E}}{r}$. ვთქვათ, რომელიმე ორ წერტილს შორის დენის წყაროების რაოდენობაა k . მაშინ პოტენციალთა სხვაობა ამ

წერტილებს შორის იქნება

$$U = k\varepsilon - kIr = k\varepsilon - kr \frac{\varepsilon}{r} = 0.$$

თუ დენის წყაროები ერთმანეთს ერთნაირნიშნისანი მომჭერებით უერთდება, იმ უბანზე, რომელიც შეიცავს კენტი რაოდენობის წყაროს, ძაბვა ტოლი იქნება ერთი დენის წყაროს ე.მ.ძ-ისა, ხოლო იმ უბანზე, რომელიც ლუწი რაოდენობისას შეიცავს, ძაბვა ნულის ტოლი იქნება.